

asupra bogomilismului aparține savantului bulgar D. Anghelov, care a publicat în 1964, într-o nouă ediție, complet refăcută și mult adăugită, monografia sa *Bogomilismul în Bulgaria*¹.

Majoritatea studiilor de ansamblu și de amănunt apărute după război privesc bogomilismul sub aspect ideologic și social-politic, oprindu-se asupra originilor sale, asupra raporturilor cu celelalte mișcări similare care i-au precedat ori i-au succedat, asupra concepțiilor eretice și antifeudale și, în sfârșit, asupra influenței și răspîndirii sale dincolo de granițele Bulgariei. Pentru rolul cultural al bogomilismului, discutat cu atîta aprindere în secolul trecut și în primele decenii ale secolului nostru, autorii se mulțumesc să folosească lucrarea lui Iordan Ivanov apărută în 1925², fapt care l-a determinat în 1950 pe E. Turdeanu să încerce a completa această lacună, examinînd problema pe o bază documentară mai largă. Deși anunță studiul ca o încercare de a determina aportul cultural al bogomilismului, autorul se dovedește, în realitate, un zelos apărător al direcției științifice caracterizată prin tendința de a nega bogomilismului orice rol de această natură. În ciuda unei bogate bibliografii și a unei sistematizări limpezi a materialului folosit, cercetarea sa nu marchează nici un progres, lăsînd totodată impresia că, pentru autor, rolul cultural al bogomilismului se reduce la problema circulației apocrifelor slave. Or, principalul rezultat al mișcării bogomilice nu este circulația apocrifelor ca atare, ci *configurarea culturii medievale a maselor populare bulgare și influența pe care această cultură a exercitat-o la rîndu-i asupra vecinilor și între aceștia, asupra romînilor*. Acest aspect al problemei, neluat în considerație de cercetători, formează obiectul articolului de față³.

I.

BOGOMILISMUL ȘI CULTURA POPULARĂ BULGARĂ

Paulicianismul asiatic s-a grefat în Balcani, și în special în ținuturile bulgare, pe opoziția maselor populare împotriva feudalității bizantine și slave⁴. Din punct de vedere teologic, bogomilismul a fost o doctrină dualistă rezultată din prozelitismul ereticilor paulicieni transplantați silnic de împărații bizantini Constantin V. Kopronimul (741—775) și Ioan Tzimisceș (969—976) din Asia Mică în Tracia. El a luat, în Bulgaria, aspectul unei mișcări specific bulgare și, în această formă, s-a răspîndit ulterior pînă la extremitatea occidentală a Europei feudale⁵.

¹ Un excelent rezumat a prezentat autorul în comunicarea *Le mouvement bogomile dans les Pays balkaniques et son influence en Europe occidentale*, ținută la Colocviul internațional de civilizații balcanice de la Sinaia (1962). Vezi *Actes du colloque international de civilisations balkaniques*, București, 1963, p. 173—182.

² Iordan Ivanov, *Богомилски книги и легенди*, Sofia, 1925.

³ Redactarea articolului era încheiată atunci cînd ne-a parvenit volumul I din tratatul academic de *Istoria literaturii bulgare*, lucrat sub conducerea cunoscutului savant, specialist în literatură veche și folclor, P. Dinekov. În acest tratat, capitolele «Bogomilismul» și «Literatura bogomilică» sînt scrise de Velcio Velcev. Autorul se referă exclusiv la «Tainata kniga», la «Vedenia lui Isaia» și la «Razumnik» (Întrebări și răspunsuri), fără a face vreo referință la rolul bogomilismului în cadrul culturii populare. (De altfel, tratatul nu se ocupă de folclor). În notele la studiul nostru am citat noua sinteză ori de cîte ori am găsit puncte de vedere asemănătoare.

⁴ Vezi o expunere generală în *История на българската литература*, vol. I, Sofia, 1963.

⁵ Cf. D. Anghelov, *Le mouvement bogomile...*, p. 175.